

“За мен е по-интересно по границите...”

—• интервю на Александър Карапанчев и компания •—

Датата двамайсет и втори декември '02 се оказа тържествена за братството на българските фантасти.

Над 100 души се бяха събрали в писателския клуб-ресторант “При Мария”, за да почетат юбилея на бате Любо Дилов. С огромна торта във формата на книга, с богат мокър бюфет и пъстри мезета той посрещна гостите на своя 75-и рожден ден. Бе чествано и новото (разкошно отпечатано) издание на лонгселъра му “Пътят на Икар”. В разгара на празненството Дилов връчи учредената от него и най-престижна в жанра наша награда “Гравитон”. Получи я белетристът Велко Милоев.

Автор на няколко книги, сред които са фантастичните “Нанокмпоутър за вашето дете” и “Където не сте били”, журналист и редактор в Тера Фантазия, Велко беше представен от колегата си Агоп Мелконян. Високото отличие стана повод дузина НФ дейци да зададат по един въпрос към лауреата и така се роди това интервю, което – надяваме се! – ще събуди любопитството ви.

Александър Карапанчев: Какво означава за теб наградата “Гравитон” и тя ще те стимулира ли за нова фантастика?

Велко Милоев: Наградата ми е скъпа като едно свидетелство за приятелството ми с Любен Дилов, когато

много ценя като човек и професионалист. Преди двамайсетина години му занесох първите си несръчни опити в разказа. Тогава критиката му ми се стори прекалено категорична и обезкуражаваща, но скоро разбрах, че ми е помогнал да започна да се уча да пиша по-добре. По-късно той и покойният Васил Райков станаха рецензенти на дебютния ми сборник “Нанокмпоутър за вашето дете” (издателство “Отечество”, 1988). Оттам насетне ми се е случвало да съм на маса и на приказка с бате Любо и винаги ме е радвало здравото му отношение към живота и към писателската работа.

Кутийката с разкази “Където не сте били” (“Аргус”, 2001), която може би бе непосредственият повод за “Гравитон”-а, е пълна само със стари неща – според мен най-доброто ми от фантастиката. Малкото, което съм написал през последните години, не е нито точно фантастика, нито пък сто процента реализъм. Допускам, че и занапред ще е тъй.

Адриан Лазаровски: Смяташ ли се за типичен фантаст?

В. М.: Не. Макар че съм писал някога и “типична” фантастика – с роботи, звездолети, с играта на идеи, свързани с науката, с обществото. Сега вече почти и не чета такива произведения.

Не съм типичен, защото повече ме интересува – и като автор, и като читател – да има една добре написана история, която да ми казва нещо съществено за живота, а много по-малко ме вълнува НФ хрумването, да не говорим за декорите и костюмите.

Иван Крумов: Велко, един твой разказ е озаглавен “Всичко, което наричаме небе”. А кое ти самият наричаш небе?

В. М.: Всичко, което не ни достига. Когато ни мъчи неясното усещане, че в живота трябва да има “още нещо” – нещо важно.

Емануел Икономов: От една страна, фантастиката дава голяма свобода на писане, от друга – налага определени ограничения. Какви според теб са плюсовете и минусите в случая и къде намираш сред тях мястото си като творец?

В. М.: Наистина чудесна е свободата да можеш да поставяш героите си в каквито си искаш условия, да им измисляш светове, сетивата, дори езика. Заради тази свобода доста автори забравят ограничението, че и във фантастиката трябва да има логика в поведението на героите, логика, следваща от характера и мотивацията им, а не от случайните приумици на пишещия. Освен това колкото и невероятна да е основната фантастична предпоставка, с

нея авторът ми дава обикновено още в началото на творбата си “правилата на играта”. И аз се дразня, ако ми ги променя по време на тая игра. Особено жалко е, когато авторът натика героите си в толкова задънена сюжетна линия, че трябва да доизмисля нови фантастични неща, за да ги измъкне: “Да, ама освен че е невидим телепат, той се научи и да лети. И то във времето”. Има и други задължителни ограничения, свързани с конкретния жанр – било НФ или фентъ-

зи например, – но те са за онези, които решават да бъдат ВЪВ жанра. За мен е по-интересно по границите...

Сандро Георгиев: Твоята книга “Където не сте били” е уникална не само като слово и полиграфическо изпълнение, а впечатлява силно и с илюстрациите си. Как се получи този чудесен тандем от теб и художника Димитър Стоянов – Димо?

В. М.: Запозна ни издателят Емануел Икономов. (“Аргус” и Димо сътруд-

ничат отдавна.) И двамата си уважавахме идеите и предложенията, правехме си отстъпки. Но по-важното е, че всички се радвахме на идеята да измислим нов тип книга, та не беше тандем, а квартет – с Емануел и с редактора Александър Карапанчев. Рядко съм имал удоволствието от толкова добра работа в екип и въпреки че замисълът бе технически сложен за изпълнение, материалният резултат бе точно какъвто си го представяхме. Благодаря им и на тримата.

Любомир Николов: Ти си бил на няколко континента и отдавна работиш в различни европейски страни. Какво донесе от чужбина като фантаст?

В. М.: Не много. Образи. В “Скъпа Кристина” и в “Ангелите са онемели” например има “кадри” от Япония. Може би спечелих и едно по-точно усещане за глобалния свят, защото с очите си видях макар и късчета африканска мизерия, и западни хай-тек чудеса. В Европа всъщност съм работил само на Балканите. В Босна душата ми се препълни с чужди истории за война и за любов. Така че опитът ми от чужбина навярно много ме е променил вече не като фантаст, а изобщо – как разбирам и усещам света и хората.

Агоп Мелконян: За кого пишеш – за себе си или за другите?

В. М.: Знам предисторията на спора, та в неговия контекст краткият отговор е “За себе си”. Откакто взех в ръцете си дебютната си книга, вече не се тормозя дали нещо мое ще бъде отпечатано, прочетено, харесано, награ-

дено. Не пиша, за да поддържам мнението за себе си като за “писател”, нито за популярност, най-малко – за пари. Естествено, радвам се, когато ме харесват, но пиша рядко и само когато ми дойде много дълбоко “отвътре”. Разбира се, писането е израз на една силна и за мен абсолютно необяснима потребност да споделиш. А и всяко изкуство е някакъв опит за общуване с другите. “Другите” са хората, вероятно доста малко на брой, които ги вълнуват същите неща като мен и които ще приемат да им разказвам за тях точно по моя си начин. Знам, че ги има, въпреки че сред познатите ми те не са никак много. Но те първи получават ръкописа, ако ми се прииска някой да го прочете.

Макар и рядко, случва ми се щастие то да попадна на книга, която ми говори тъкмо за нещата, които смятам за важни, и то така, че прекрасно се разбираме с автора. Ами този човек – роден или умрял преди сто години – е писал точно за мен! Обаче едва ли е писал с мисълта да ми се хареса.

Макрия Ненов: Винаги ми е било интересно какво става с фантастиката в съседните нам земи. Имам лични наблюдения от Румъния, която беше домакин на два Еврокона, докато Гърция и Турция са почти бели петна върху картата на Тера Фантазия. В този смисъл ще ми бъде любопитно да споделиш впечатления от бившите югославски републики (не само по отношение на НФ): какво се издава, как е организирано разпространението на книги, кои писатели са известни там?

В. М.: Впечатленията ми са бедни. В Босна и Херцеговина, където съм бил най-дълго, цялата култура е силно политизирана. Дори сърбо-хърватският език официално е разделен на три нови езика – сръбски, хърватски и босански (на мюсюлманите). За мюсюлманите бошняци единственият босненски нобелист Иво Андрич е сръбски националист. А пък в сръбската част, в малкия Вишеград (където се развива действието в “Мостът на Дрина” и където има ежегодни Андричеви празници) книгоразпространението е следното: веднъж в седмицата на централната улица спира стар автомобил и книгите се подреждат върху предния му капак. Дори в Сараево знам само една-две истински книжарници и две места със сергии за стари книги по улиците. Новото, което излиза – художествено или научно, в голямата си част е пренаписване на доскоро общата история и култура. Милорад Павич (“Хазарски речник”) е единствената звезда, за която се сещам – поне сред босненските сърби. В Черна гора онази половина от хората, които са за пълна независимост, също се опитват да се убедят, че говорят и пишат на черногорски, а не на сръбски език. И там надписът “Книжарница” означава почти винаги канцеларски материали.

Що се отнася до фантастиката, вероятно и в други страни тя е харесвана и четена главно в определени клубни кръгове, в каквито за жалост не съм попадал.

Петър Кърджиков: Сред най-важ-

ните неща за съвременния човек са семейството, работата, приятелите... Аз ще те попитам какво си получил от своите приятели и какво си им дал?

В. М.: Помагали сме си, главно на мен са помагали. Но не това е важното, а чувството – поне за малкото хора, които смятам за истински приятели, – че няма да ме подвежат, излъжат, предадат. Така че звучи патетично, ала краткият отговор би бил – вярност, лоялност, усещане за сигурност.

Атанас П. Славов: Напоследък има естествено оттегляне от традиционната SF, защото излизаме от нейното “детство”, но какво мислиш за присъствието на научната идея в най-широкото ѝ съвременно разбиране (говоря най-вече за социологията и етиката, за психологията и генетиката)?

В. М.: Мисля, че и днес еднакво си имат мястото и НФ, която си е за забавление, и онази, която се опитва да моделира, както казахме някога, обществото, бъдещето. А пък фантастиката на идеите естествено не може без научните идеи. Че те преобръщат света буквално пред очите ни, звучи толкова банално, колкото си е вярно. Аз обаче не мога да чета нещо, което е почти оголено концептуално, а няма и една добра човешка история. За жалост много рядко се съчетават мощната идея и личната писателска сръчност.

Юрий Илков: Кои са твоите любими писатели фантасти от “старите” и “новите”?

В. М.: А сега де! Старите са много. Братя Стругацки, Лем, Урсула Ле Гуин,

Артър Кларк, Бредбъри, Шекли, Саймък, Вячеслав Рибакон, Вадим Шефнер са онези, от които съм харесал всичко или почти всичко. Малко ме е срам, че съм толкова старомоден, ама нали си признах, че вече много малко чета фантастика. При Пелевин се възхитих от “Омон Ра” и “Затворника и Шестопръстия”, но не и от “Чапаев и Пустота” например.

Никола Кесаровски: Какъв въпрос би задал Велко Милоев на висшия космически разум?

В. М.: Онзи, който си задават често героите ми: кой съм аз, защо съм тук, имам ли предназначение? И защо точно аз?

Авторът: Какво ще пожелаеш на младите автори?

В. М.: Да имат късмет като мен с редактори и приятели, които да им помагат. Не съм забравил сияйната и сяпа самовъзхита от първите си текстове. Нито раздражението си, когато са ми предлагали нещо да променя, съкратя, преработя. Обаче факт е, че писането до някаква степен си е дарба, а в някаква степен се и учи. Признателен съм на Любен Дилов и Агоп Мелконян, на редакторката от “Отечество” Елена Коларова. Много съм научил и от повъзрастните си колеги журналисти и – съвсем сериозно! – от опитни коректори.

Ще ми се младите автори да имат висок мерник, да се опитват да правят добра литература въобще, не просто добра фантастика или фентъзи. И в тези жанрове не са достатъчни оригинално-

то хрумване, сюжетът, изобретателността в описанията на невероятното. Има си и правила, а трябва и усет за неща като композиция, стил, за български език, ако щете – и за правопис. Тези работи се учат и един от начините е четенето на висока литература – класика или модерна. Жалко е, че редактори днес практически няма. (Добрите и едно време не бяха много.) Във всеки текст има какво да се пипне. А аз чета нещо и се дразня – как не се е намерил някой да посочи на автора противоречия, нелогичности, излишни обяснения за онуй, което трябва да се подразбира, стилови грешки? Е, не е лесно, но и редактирането се учи и авторът може да бъде, а може би и трябва да бъде първият редактор на собствените си текстове.

Обаче добрият текст още не е добра литература. Прочитах нещо и сърчно, и грамотно, но накрая се питах: “И какво от това? Защо е писано и защо го четох, като нищо не ми казва?” Ако отговорът е – писано е за собственото на автора и на читателите развлечение, – това е честно и донякъде наред. Ако това ви стига – хубаво, ако ви е малко... Може би при цялата си любов към фантастиката не бива да измисляте всичко. Дори да пишете за седмокрилите петопийници на Титан, зрънцето в историята трябва да е нещо, което наистина се е случило в реалността или поне в душата. Тъй че на младите пишещи желая още да живеят тъй, че да им се случват повече неща, от които стават истории.